

KEBIMBANGAN TERHADAP JENAYAH

Satu Tinjauan ke atas Persepsi Wanita

Kajian Kes

BANGUNAN TUN ABDUL RAZAK
(KOMTAR)

JULIE CHOK

DIAJUKAN KEPADA
PUSAT PENGAJIAN PERUMAHAN, BANGUNAN DAN PERANCANGAN
UNIVERSITI SAINS MALAYSIA
UNTUK MEMENUHI SEBAHAGIAN DARIPADA
SYARAT-SYARAT BAGI MENDAPAT GELARAN
SARJANA SAINS PERANCANGAN

1997/1998

Sekalung ***penghargaan*** *saya*

*ditujukan khas kepada
semua individu yang telah banyak membantu saya
dalam menjayakan kajian ini.*

*Ribuan terima kasih dirakamkan kepada
Profesor Madya Dr. Alip Rahim selaku penyelia kajian
di atas pandangan dan tunjukajar,
dan juga kepada En. Nor'Azam Shuib di atas kritikan
terhadap kajian ini*

*Terima kasih juga ditujukan kepada
Profesor Madya Dr. Amiruddin Fawzi,
Dr. Abdul Ghaffar dan Dr. Nurwati Badarulzaman
kerana memberi panduan dalam menjalankan kajian ini.*

*Tidak ditiadakan kepada
mereka yang telah memberi sokongan moral kepada saya
sepanjang tempoh menyiapkan kajian ini,
terutamanya kepada
Dad, Mom, Jenny, Jimmy dan Jesse,
serta rakan-rakan semua.*

ABSTRAK

Kebimbangan terhadap jenayah merupakan satu bentuk tekanan yang dialami oleh kebanyakan wanita yang boleh menghadkan penggunaan dan kawalan ke atas ruang awam. Perasaan ini telah dikaitkan dengan rekabentuk ruang dan hubungan sosial di dalamnya sebagai pengaruh yang utama. Golongan wanita diberi tumpuan kerana mereka adalah majoriti populasi dan pengguna utama ruang dalam bandar. Maka, kajian ini diharapkan dapat mewujudkan peluang untuk membentuk persekitaran yang sensitif kepada keperluan wanita.

Kajian ini bertujuan meninjau persepsi wanita terhadap rekabentuk ruang awam, dari segi fizikal dan sosial, yang boleh merangsangkan perasaan kebimbangan terhadap perlakuan jenayah dan seterusnya mempengaruhi kepenggunaan ruang tersebut, dengan mendapat maklum balas daripada kelakuan, keutamaan penggunaan akses dan tahap keselamatan ruang tersebut.

Penemuan menunjukkan bahawa hampir $\frac{3}{4}$ daripada sejumlah 40 wanita mempunyai perasaan kebimbangan terhadap jenayah. Tahapnya adalah berbeza mengikut umur dan pendapatan. Ia lebih ketara daripada kes jenayah yang sebenarnya berlaku dengan pengaruh kuat daripada media. Kesan ke atas kelakuan adalah lebih berhati-hati, mengelakkan tempat-tempat tertentu dan berjalan dengan lebih cepat.

Tahap keselamatan yang dirasakan, sebagai ukuran kebimbangan, di dalam satu-satu ruang dipengaruhi oleh pencahayaan, kedudukan ruang, keadaan orang ramai, kehadiran kumpulan orang tertentu dan kepelbagaian aktiviti. Tetapi dalam kajian ini, keutamaan penggunaan akses adalah disebabkan oleh jalan terdekat di antara tempat turun dari kenderaan yang dinaiki dengan kemudahan akses, manakala tahap kunjungan di ruang-ruang tertentu dipengaruhi oleh rekabentuk akses dan susunatur kedai.

Jenis jenayah yang cenderung dibimbangi adalah rogol, rompakan dan seluk saku dan ia berbeza mengikut waktu malam dan siang. Cadangan untuk mengurangkan kebimbangan adalah lebih bergantung kepada tanggungjawab polis atau pengawal keselamatan mengawasi suatu persekitaran.

Ringkasnya, kajian menunjukkan hubungan sosial dan kewujudan kumpulan atau individu tertentu dalam satu-satu ruang adalah lebih penting dari segi pengaruhnya ke atas tahap kebimbangan, jika dibandingkan dengan rekabentuk. Tetapi rekabentuk persekitaran berperanan mewujudkan keadaan sosial di dalamnya secara tidak langsung.

ABSTRACT

Fear of crime as a form of stress, is experienced by women and hence their willingness to use certain spaces. It is an important factor limiting women's activities. The design of space and the social relations within it has been suggested by researchers as the major influences on women's sense of safety. The focus is on women because they are not only the majority of populations but also the main user of space. Furthermore, they are particularly vulnerable.

The purpose of this research is to look at women's perception of the design and social condition of an environment, through response of behaviour, access priority and the level of safety. This is based on a case study - Tun Abdul Razak Complex (KOMTAR)

Findings showed that about ¾ of 40 women interviewed, do have the fear towards crime. The level of fear varied with age and income. More women reported that they fear crime than the actual crime itself, with influence from the media.

This affected their behaviour by being more careful, avoiding certain places and walking at a faster pace. The level of safety in a space is found to be influenced by lighting, time of the day, location of the space, crowd and activities in it and groups that control the space socially. But this research showed that the main usage of access is due to the shortest distance into the building, layout of the shops and access.

Crimes that are most feared are rape, robbery and pick pockets, according to the time of the day. From women's response, they tend to depend on police or guards surveillance to reduce their fear of crime.

In short, the social aspects of a space are more important influences on how safe women feel than its design. However, the design of spaces and environment has a task in creating the social condition in it that enables people to manage their own safety and security effectively.

ISI KANDUNGAN

PENGHARGAAN	i
ABSTRAK	ii
ISI KANDUNGAN	iv
SENARAI GAMBARFOTO	vii
SENARAI JADUAL	viii
SENARAI PELAN	viii
SENARAI RAJAH	ix

1. RANGKA KERJA KAJIAN

1.1 PENGENALAN.....	1-1
1.2 MATLAMAT.....	1-2
1.3 OBJEKTIF	1-2
1.4 KEPENTINGAN KAJIAN	1-2
1.5 SKOP KAJIAN	1-2
1.6 METODOLOGI KAJIAN.....	1-3
1.6.1 <i>Kajian Konseptual dan Teoritikal</i>	1-4
1.6.2 <i>Kajian Perspektif</i>	1-4
1.7 RUMUSAN DAN CADANGAN	1-7

2. KAJIAN PERSEKITARAN-KELAKUAN

2.1 PENGENALAN.....	2-1
2.2 SKOP KAJIAN PERSEKITARAN-KELAKUAN	2-2
2.2.1 <i>Pendekatan Kajian</i>	2-3
2.3 KELAKUAN DI DALAM PERSEKITARAN	2-5
2.4 PENGARUH PERSEKITARAN KE ATAS KELAKUAN	2-7
2.5 KEPERLUAN MANUSIA.....	2-9
2.5.1 <i>Keperluan dan Persekitaran Wanita</i>	2-11
2.6 KAJIAN PERSEPSI	2-12
2.6.1 <i>Definisi</i>	2-12
2.6.2 <i>Pembentukan Imej Realiti dan Proses Membuat Keputusan</i>	2-13
2.6.3 <i>Penghasilan Tekanan</i>	2-14
2.7 RUMUSAN.....	2-16

3. JENAYAH DAN PERASAAN KEBIMBANGAN

3.1 PENGENALAN.....	3-1
3.2 JENAYAH SEBAGAI FENOMENA BANDAR.....	3-2
3.2.1 <i>Definisi</i>	3-2
3.2.2 <i>Konteks Jenayah</i>	3-3
3.2.3 <i>Kos Jenayah</i>	3-5
3.3 KEBIMBANGAN TERHADAP JENAYAH.....	3-6
3.3.1 <i>Definisi</i>	3-6
3.3.2 <i>Paradoks</i>	3-7
3.3.3 <i>Pengaruh Rekabentuk Persekitaran dan Kesan terhadap Kelakuan</i>	3-8
3.4 RUMUSAN.....	3-12

4. KAWALAN JENAYAH MELALUI REKABENTUK PERSEKITARAN

4.1 PENGENALAN.....	4-1
4.2 RANGKAIAN SOSIAL.....	4-2
4.3 TEORI RUANG DIPERTAHANKAN (<i>DEFENSIBLE SPACE</i>).....	4-3
4.3.1 <i>Konsep</i>	4-3
4.3.2 <i>Kritikan</i>	4-7
4.3.3 <i>Impak Teori</i>	4-7
4.4 TEORI LAIN YANG BERKAITAN.....	4-10
4.4.1 <i>Incivilities</i>	4-10
4.4.2 <i>Densiti</i>	4-10
4.4.3 <i>Perspektif simbolik</i>	4-11
4.5 KAWALAN-KAWALAN LAIN.....	4-11
4.6 RUMUSAN.....	4-13

5. KAJIAN KES :

BANGUNAN KOMPLEKS TUN ABDUL RAZAK (KOMTAR)

5.1 PENGENALAN.....	5-1
5.2 OBJEKTIF PEMBANGUNAN.....	5-2
5.3 LOKASI.....	5-2
5.4 TAPAK.....	5-3
5.5 KEMUDAHAN-KEMUDAHAN.....	5-3
5.5.1 <i>Kemudahan Fasa 1</i>	5-3
5.5.2 <i>Kemudahan Fasa 2</i>	5-5
5.5.3 <i>Kemudahan Infrastruktur</i>	5-5
5.6 KAWALAN KESELAMATAN.....	5-6
5.7 ISU-ISU DALAM RUANG.....	5-7
5.8 RUMUSAN.....	5-8

6. ANALISIS DAN PENEMUAN

6.1 PENGENALAN	6-1
6.2 CIRI-CIRI RESPONDEN	6-2
6.3 CORAK PENGGUNAAN RUANG KOMTAR.....	6-2
6.4 KESEDARAN TERHADAP KESELAMATAN DIRI DARIPADA JENAYAH	6-3
6.4.1 <i>Perasaan bimbang mengikut umur, bangsa, pendapatan bulanan dan tempat tinggal</i>	6-3
6.4.2 <i>Pengaruh ke atas kelakuan</i>	6-5
6.4.3 <i>Pengetahuan tentang jenayah</i>	6-7
6.5 PENGGUNAAN KEMUDAHAN PENGANGKUTAN	6-8
6.5.1 <i>Tempat pertukaran bas</i>	6-8
6.5.2 <i>Tempat letak kenderaan</i>	6-13
6.6 KAWASAN LANDSKAP	6-24
6.6.1 <i>Kawasan landskap L1</i>	6-24
6.6.2 <i>Kawasan landskap L2</i>	6-28
6.7 RUANG AWAM DI PARAS LANTAI 3.....	6-32
6.7.1 <i>Akses dan Sirkulasi</i>	6-32
6.8 PENGALAMAN.....	6-46
6.8.1 <i>Kes kejadian</i>	6-46
6.8.2 <i>Jenayah yang dibimbangi</i>	6-46
6.9 CADANGAN-CADANGAN MENGURANGKAN KEBIMBANGAN.....	6-47
6.9.1 <i>Tempat letak Kenderaan</i>	6-47
6.9.2 <i>Kawasan Landskap</i>	6-47
6.9.3 <i>Ruang Awam di Paras Lantai 3</i>	6-47
6.10 PENEMUAN KAJIAN.....	6-48
6.11 RUMUSAN.....	6-50

7. RUMUSAN DAN CADANGAN

7.1 PENGENALAN	I
7.2 RINGKASAN PENEMUAN	I
7.3 IMPLIKASI KE ATAS METODOLOGI	III
7.4 IMPLIKASI KE ATAS TEORI	IV
7.5 IMPLIKASI KE ATAS KOMTAR	VI
7.6 CADANGAN KAJIAN LANJUTAN	IX

BIBLOGRAFI

LAMPIRAN

SENARAI GAMBARFOTO

Gambarfoto 4.1	4-6
Gambarfoto 4.2	4-6
Gambarfoto 4.3	4-6
Gambarfoto 4.4	4-6
Gambarfoto 6.1 : Aktiviti dan kemudahan di sekitar tempat pertukaran bas	6-10
Gambarfoto 6.2 : Keadaan platform di sebelah gedung Yaohan	6-10
Gambarfoto 6.3 : Keadaan kebersihan di tempat pertukaran bas	6-11
Gambarfoto 6.4 : Laluan ke tempat letak kereta A1	6-16
Gambarfoto 6.5 : Kemudahan lif di tempat letak kereta A1	6-16
Gambarfoto 6.6 : Kemudahan tangga di tempat letak kereta A1	6-17
Gambarfoto 6.7 : Akses masuk ke bangunan tempat letak kenderaan A1	6-17
Gambarfoto 6.8 : Keadaan dalam tempat letak motorsikal A1	6-18
Gambarfoto 6.9 : Tempat letak motorsikal A2	6-19
Gambarfoto 6.10 : Akses ke koridor dalam bangunan dari tempat letak kenderaan A3	6-21
Gambarfoto 6.11 : Akses keluar ke tempat letak kenderaan A3	6-21
Gambarfoto 6.12 : Keadaan dalam tempat letak kenderaan A3	6-22
Gambarfoto 6.13 : Keadaan di tempat letak kenderaan A4	6-22
Gambarfoto 6.14 : Keadaan tempat letak kereta A5	6-23
Gambarfoto 6.15 : Tumpuan orang di kawasan landskap L1	6-25
Gambarfoto 6.16 : Tumpuan orang di koridor hadapan kawasan landskap L1	6-26
Gambarfoto 6.17 : Keadaan rekabentuk di antara koridor dan kawasan landskap L1	6-26
Gambarfoto 6.18 : Kawasan landskap L2 pada waktu siang	6-28
Gambarfoto 6.19 : Kawasan landskap L2 pada waktu malam	6-29
Gambarfoto 6.20 : Tumpuan orang di kawasan landskap L2	6-29
Gambarfoto 6.21 : Tangga dari Jalan Penang	6-32
Gambarfoto 6.22 : Eskalator dari Lebuhraya Tek Soon	6-33
Gambarfoto 6.23 : Eskalator dan tangga dari Jalan Magazine	6-33
Gambarfoto 6.24 : Lif di hadapan gedung Super Komtar	6-34
Gambarfoto 6.25 : Lif di antara tangga dari Jalan Penang	6-35
Gambarfoto 6.26 : Tangga kecemasan	6-35
Gambarfoto 6.27 : Pandangan dari konkos ke gedung Super Komtar	6-36
Gambarfoto 6.28 : Pandangan dari konkos ke gedung Yaohan	6-37
Gambarfoto 6.29 : Pandangan dari konkos ke tangga dari Jalan Penang	6-37
Gambarfoto 6.30 : Kedai yang terbuka di sepanjang koridor	6-38
Gambarfoto 6.31 : Keadaan kedai di sepanjang koridor di paras lantai 2	6-39
Gambarfoto 6.32 : Koridor yang tertinggal	6-39

SENARAI JADUAL

Jadual 3.1 : Data Jenayah Kekerasan Terpilih Yang Dilaporkan Kepada Polis	3-5
Jadual 5.1 : Perangkaan jenayah tahunan di KOMTAR.....	5-6
Jadual 6.1 : Perasaan bimbang mengikut umur.....	6-4
Jadual 6.2 : Perasaan bimbang mengikut tempat tinggal	6-4
Jadual 6.3 : Perasaan bimbang mengikut pendapatan.....	6-5
Jadual 6.4 : Impak perasaan bimbang ke atas kelakuan	6-6
Jadual 6.5 : Pengaruh pengetahuan terhadap perasaan bimbang	6-7
Jadual 6.6 : Tahap keselamatan di tempat pertukaran bas.....	6-12
Jadual 6.7 : Pengaruh keadaan terhadap tahap keselamatan di tempat pertukaran bas...	6-13
Jadual 6.8 : Tahap keselamatan di kawasan landskap L1	6-27
Jadual 6.9 : Tahap keselamatan di kawasan landskap 2.....	6-30
Jadual 6.10 : Pengaruh keadaan terhadap keselamatan di kawasan landskap.....	6-31
Jadual 6.11 : Tahap keselamatan mengikut laluan.....	6-42
Jadual 6.12 : Pengaruh keadaan terhadap tahap keselamatan di paras lantai 3.....	6-45
Jadual 6.13 : Jenayah yang dibimbangi mengikut masa	6-46

SENARAI PELAN

Pelan 1.1 : Pelan Lokasi.....	1-8
Pelan 1.2 : Pelan Paras Lantai 1, KOMTAR	1-9
Pelan 1.3 : Pelan Paras Lantai 3, KOMTAR	1-10
Pelan 5.1 : Pelan Tapak KOMTAR.....	5-4
Pelan 6.1 : Tempat pertukaran bas.....	6-9
Pelan 6.2 : Tempat letak kenderaan yang dikenalpasti.....	6-14
Pelan 6.3 : Tempat letak kenderaan A1	6-15
Pelan 6.4 : Tempat letak motorsikal A2	6-19
Pelan 6.5 : Tempat letak kenderaan A3	6-20
Pelan 6.6 : Laluan untuk sampai ke X mengikut sirkulasi vertikal.....	6-41
Pelan 6.7 : Kekurangan penggunaan akses di paras lantai 3	6-43

SENARAI RAJAH

Rajah 2.1 : Skop Maklumat Persekitaran-Kelakuan	2-3
Rajah 2.2 : Perhubungan Persekitaran-Kelakuan	2-6
Rajah 2.3 : Hirarki Persekitaran	2-8
Rajah 2.4 : Model Proses Membuat Keputusan.....	2-13
Rajah 3.1 : Saiz Bandar dan Kadar Jenayah	3-3
Rajah 3.2 : Tahap tekanan di Monroe, Philadelphia, USA	3-10
Rajah 4.1 : a) Ilustrasi definisi kewilayahan yang diperkukuhkan dengan peluang pengawasan	4-4
Rajah 4.1 : b) Hirarki Ruang Dipertahankan	4-4

bab 1

**RANGKA
KERJA KAJIAN**

1. *Rangka Kerja Kajian*

1.1 Pengenalan

Kajian ke atas hasil penulisan mencadangkan perasaan kebimbangan wanita terhadap keselamatan peribadi atau jenayah (*fear of safety/crime*), menghadkan aktiviti harian mereka. Perasaan ini telah dikaitkan dengan rekabentuk ruang dan hubungan sosial di dalamnya sebagai pengaruh yang utama. Dalam hal ini, tugas rekabentuk adalah untuk membentuk satu persekitaran yang membolehkan manusia mengurus keselamatan masing-masing dengan efektif.

Dari aspek corak perjalanan pula, kebanyakan faktor yang dikaji adalah masa dan kos, usaha fizikal, kemudahan perjalanan dan status individu atau mod yang digunakan. Tetapi aspek keselamatan dari segi kebimbangan dan bahaya diserang, diusik dan kelakuan anti-sosial lain juga mempengaruhi kelakuan pergerakan.

Walaupun kebanyakan orang mengalami perasaan kebimbangan ini, namun golongan tertentu yang lebih dipengaruhi seperti wanita, orang cacat, orang tua dan minoriti etnik. Golongan wanita diberi tumpuan kerana mereka merupakan golongan yang membentuk majoriti dalam populasi keseluruhan. Sebagai pengguna utama ruang dalam bandar, input mereka dalam rekabentuk dan pengurusan ruang tidak dipentingkan. Maka, kajian ini diharapkan dapat mewujudkan peluang untuk membentuk persekitaran yang sensitif kepada keperluan wanita.

Persoalan utama yang dikemukakan dalam kajian ini adalah :

1. Apakah tahap perasaan kebimbangan terhadap perlakuan jenayah ke atas diri, pada golongan wanita tempatan ?
2. Apakah faktor fizikal dan sosial yang menimbulkan perasaan kebimbangan ini ?
3. Dari persepsi wanita, apakah yang boleh dilakukan untuk mengurangkan perasaan ini ?

1.2 Matlamat

Meninjau persepsi wanita terhadap rekabentuk ruang awam, dari segi fizikal dan sosial, yang boleh merangsangkan perasaan kebimbangan terhadap perlakuan jenayah dan seterusnya mempengaruhi kepenggunaan ruang tersebut.

1.3 Objektif

- a) Mendapatkan maklum balas wanita tentang pengaruh kebimbangan jenayah ke atas kelakuan mereka.
- b) Menganalisis keutamaan penggunaan akses di dalam bangunan kajian.
- c) Mengkaji tahap keselamatan yang dirasakan oleh wanita ke atas ruang-ruang tersebut dari segi fizikal dan sosial.

1.4 Kepentingan Kajian

Kajian ini tidak mempertimbangkan perbincangan sama ada statistik jenayah menyokong perasaan kebimbangan atau tidak. Tujuannya adalah untuk meninjau keadaan persekitaran yang membimbangkan golongan wanita dari segi risiko jenayah dengan andaian bahawa wanita adalah lebih sensitif daripada lelaki. Wanita memainkan peranan yang semakin penting dalam menjana pembangunan negara. Tetapi hampir semua hasil pelan dan pembangunan ditentukan oleh lelaki. Sebagai pengguna utama ruang, keperluan mereka harus disedari kerana ini memberi implikasi ke atas garis panduan rekabentuk bandar dan dalam perancangan gunatanah dan pengangkutan.

1.5 Skop Kajian

Dengan berpanduan skop kajian Persekitaran-Kelakuan yang dicadangkan oleh Irwin Altman (1975) (dalam Moore, 1979, 50) dalam bentuk 3 komponen, kajian ini menumpu kepada skop konsep atau fenomena, kumpulan pengguna dan skala tempat. Aspek konsep yang dikaji adalah persepsi tahap keselamatan serta pengaruhnya dari segi fizikal dan sosial. Kajian persepsi ini akan dilihat dari maklum balas golongan

wanita dalam kategori umur bekerja, iaitu 15 hingga 64 tahun, mengikut Jabatan Perangkaan Malaysia.

Dengan menggunakan kes kajian bangunan Kompleks Tun Abdul Razak (KOMTAR) sebagai satu entiti bandar, skala tempat adalah merangkumi ruang akses di dalam bangunan dan struktur atau kemudahan di sekitarnya.

1.6 Metodologi Kajian

Kajian ini terdiri daripada peringkat pengenalan yang menghuraikan rangka kerja kajian, kajian konseptual dan teoritikal, kajian perspektif (kajian kes), serta rumusan dan pembentukan cadangan. Turutan kajian adalah seperti berikut :

- a) Rangka kerja kajian yang menggariskan matlamat, objektif, kepentingan dan skop kajian serta metodologi dalam Bab 1.
- b) Kajian Persekitaran-Kelakuan secara konseptual, dengan tumpuan ke atas fenomena persepsi yang mempengaruhi proses membuat keputusan dan menghasilkan tekanan ke atas kelakuan manusia dalam Bab 2.
- c) Kajian ke atas penulisan yang mengaitkan kajian Persekitaran-Kelakuan dengan masalah jenayah, dengan menumpu kepada perasaan bimbang terhadap jenayah dan pengurangannya dari aspek rekabentuk secara fizikal dan sosial dalam dua bab. Bab 3 membincangkan tentang paradoks kebimbangan terhadap jenayah dari aspek individu, khususnya wanita sementara Bab 4 menumpu kepada aspek rekabentuk fizikal yang boleh mencetuskan tekanan ini.
- d) Kajian perspektif (kajian kes) yang melibatkan pengumpulan data dan maklumat daripada jabatan dan individu tertentu, penyelidikan perpustakaan, pemerhatian dan rekod secara langsung, kajiselidik rawak, serta analisis data terkumpul dalam dua bab juga. Bab 5 menerangkan latarbelakang kes kajian Kompleks Tun Abdul Razak, manakala Bab 6 melaporkan analisis soalselidik dan pemerhatian ke atas aspek kajiannya.
- e) Rumusan dan cadangan dengan menyimpulkan implikasi kajian ke atas metodologi kajian, kajian teoritikal dan kajian perspektif, serta mencadangkan penyelidikan seterusnya dalam Bab 7.

1.6.1 Kajian Konseptual dan Teoritikal

Kajian semula penulisan melibatkan rujukan buku dan artikel-artikel dalam majalah bersiri serta pencarian melalui internet dan CDnet. Maklumat sekunder yang terkumpul dibahagikan kepada kajian konseptual dan kajian teoritikal.

- a) Kajian konseptual mendefinisikan kelakuan yang dipengaruhi oleh persekitaran dan keperluan dengan menumpu kepada aspek persepsi. Dengan mengandaikan bahawa manusia membentuk imej yang telah dipermudahkan untuk membantu dalam proses membuat keputusan. Maklum balas negatif dalam keputusan kelakuan yang berpandukan keperluan manusia, akan menghasilkan tekanan kepada matlamat atau keperluan yang ingin dipenuhi. Selain itu, keperluan manusia juga dirumuskan, dengan mempertimbangkan keperluan wanita.
- b) Kajian teoritikal menumpu kepada masalah jenayah dan pengaruhnya ke atas keseimbangan individu. Jenayah dikatakan sebagai satu fenomena bandar yang perlu diatasi kerana ia merupakan satu faktor utama kepada ketidakpuasan satu-satu tempat. Aspek kajian merumuskan persepsi terhadap jenayah mewujudkan tekanan (timbang) yang akan mempengaruhi kelakuannya. Strategi yang digunakan dengan meluas dalam mengawal jenayah dan mengurangkan keseimbangan terhadapnya adalah melalui rekabentuk persekitaran terutamanya teori ruang yang dipertahankan (*defensible space*) yang mengaplikasikan konsep kewilayahan. Cadangan-cadangan lain seperti pencahayaan dan rondaan polis juga dikemukakan.

1.6.2 Kajian Perspektif

Kajian adalah berbentuk kajian kes yang melihat kepada persepsi wanita terhadap keseimbangan jenayah di kawasan bandar. Perkara yang ingin diketahui adalah reaksi mereka dalam kelakuan untuk mengatasi atau mengurangkan keseimbangan itu, tahap keseimbangan di tempat-tempat tertentu dan faktor rekabentuk fizikal dan sosial sebagai penyebab, serta cadangan-cadangan yang boleh mengurangkan perasaan tersebut.

1.6.2.1 Pemilihan kawasan kajian

Bangunan Tun Abdul Razak (KOMTAR) telah dipilih sebagai kawasan kajian dengan berdasarkan kepada kriteria-kriteria berikut :

- a) Ia berkonsepkan *city within a city*, dengan kedudukannya di tengah pusat bandar Georgetown. Oleh itu, ia dibayangkan sebagai satu entiti bandar yang mempunyai kepelbagaian aktiviti ekonomi, sosial dan politik.
- b) Ia merupakan strategi pembangunan semula bandar yang boleh dinilai dari aspek keberkesanan mewujudkan persekitaran yang selamat dan aman.
- c) Kewujudan banyak akses dalam reruang ekonomi, sosial dan politik membolehkan kajian pengaruh kebimbangan ini terhadap pergerakan di dalam ruang awam yang mempunyai darjah kewilayahan yang paling rendah.

(rujuk Pelan 1.1)

Tumpuan diberikan kepada ruang-ruang awam :

- a) Paras lantai 1 yang merangkumi tempat letak kereta (A1, A2, A3, A4 dan A5), terminal pertukaran bas, kawasan landskap L1 dan L2, dan
- b) Paras lantai 3 yang merangkumi akses dari paras lantai di bawahnya dan sirkulasi horizontal atau koridor.

(rujuk Pelan 1.2 dan Pelan 1.3)

1.6.2.2 Pemilihan responden

Kajian adalah menumpu kepada kaum wanita kerana mereka merupakan golongan manusia yang lebih sensitif dan cenderung terdedah kepada perlakuan jenayah. Wanita adalah golongan penduduk yang besar dan jumlahnya adalah lebih kurang sama dengan jumlah lelaki di kebanyakan negara. Untuk menggalakkan penglibatan mereka dalam penjanaaan pembangunan negara, keperluan mereka perlu dipertimbangkan untuk mewujudkan persekitaran yang *condusive*. Sampel hanya mempertimbangkan umur dalam kategori umur bekerja mengikut perangkaan negara kerana wanita dalam kategori umur ini mempunyai lebih peranan dalam masyarakat daripada bekerja sepenuh masa sehinggalah bertanggungjawab sebagai surirumahtangga. Maka, mereka juga merupakan pengguna ruang utama dengan corak penggunaan yang lebih kompleks.

Seramai 40 orang responden telah ditemuramah secara rawak yang terdiri daripada 20 orang Cina, 16 orang Melayu dan 4 orang India. Nisbah kaum ini mewakili nisbah tiga kaum utama wanita di Pulau Pinang disebabkan saiz sampel yang kecil. Temuramah dilakukan di satu titik rujukan X di tengah paras lantai 3, bangunan KOMTAR. Lokasi ini dipilih kerana paras lantai 3 diperhatikan mempunyai pengunjung yang paling ramai berbanding paras lantai yang lain.

(rujuk Pelan 1.3)

1.6.2.3 Pengumpulan Data dan Maklumat

- a) Rujukan nisbah penduduk mengikut kaum di Malaysia dan ciri-ciri demografinya.

Sumber : Laporan Perangkaan Malaysia dan Bancian Penduduk di Pulau Pinang yang terkini.

- b) Keperluan menyediakan pelan lokasi, pelan tapak dan pelan lantai untuk paras lantai 1 dan 3, KOMTAR serta perancangan dan rekabentuk pembangunannya.

Sumber : Perbadanan Pembangunan Pulau Pinang (PDC)

- c) Pemerhatian secara langsung ke atas ruang-ruang awam yang menjadi akses ke dalam bangunan dan pengambilan gambarfoto.

- d) Temubual dengan pihak polis yang ditugaskan untuk kawasan KOMTAR mengenai jenis-jenis jenayah, pelakunya dan mangsa yang terlibat.

Sumber : Pondok Polis KOMTAR dan Balai Polis Jalan Patani

- e) Temubual ke atas golongan wanita melibatkan soalan kajiselidik seperti berikut :

- Butiran peribadi seperti umur, jantina, bangsa, pekerjaan dan tempat tinggal.
- Soalan am yang tertutup berkenaan kesedaran terhadap keselamatan diri daripada perlakuan jenayah dan pengaruh kebimbangan ke atas kelakuan.
- Soalan khusus yang tertutup berkenaan ciri-ciri lawatan dan penggunaan ruang mengikut masa, tempat, tujuan, kekerapan dan jenis pengangkutan.
- Soalan khusus yang tertutup dalam bentuk skala likert untuk tahap keselamatan yang dirasakan dan bentuk pelbagai pilihan untuk faktor fizikal dan sosial yang

mempengaruhi tahap tersebut. Soalan terbuka ditujukan untuk mendapatkan cadangan yang boleh mengurangkan perasaan bimbang.

- Soalan peribadi yang terbuka berkenaan pengalaman individu.

(rujuk Lampiran)

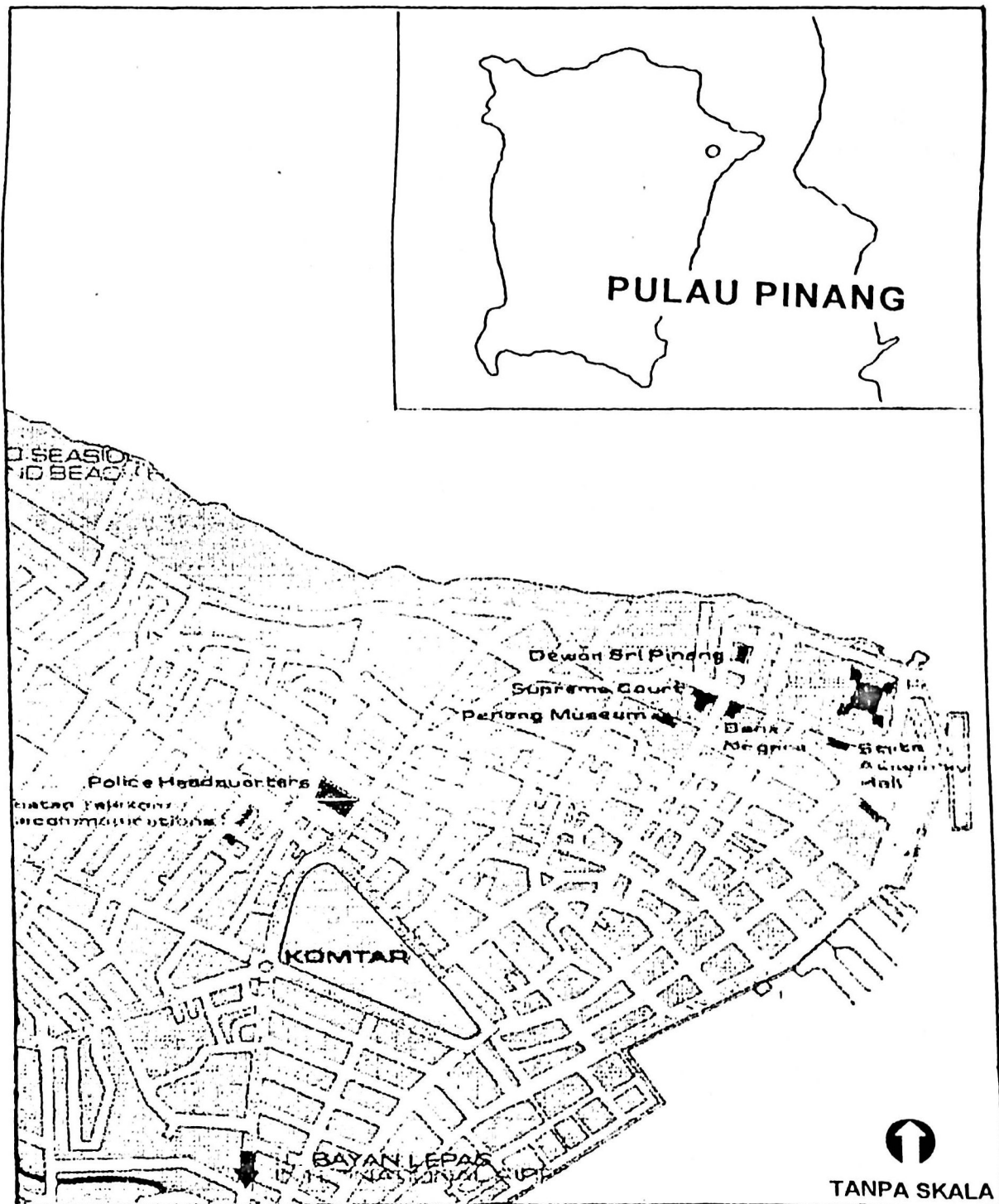
1.6.2.4 Analisis

Data dan maklumat terkumpul daripada respon kajiselidik, dianalisis menggunakan SPSS dengan statistik mudah untuk mengetahui tahap perbezaan dan perkaitan. Peta lakaran responden dengan ukuran keutamaan dan tahap keselamatan mengikut skala ordinal akan dianalisis untuk menghasilkan satu peta mental yang menunjukkan keutamaan penggunaan ruang di paras lantai 3.

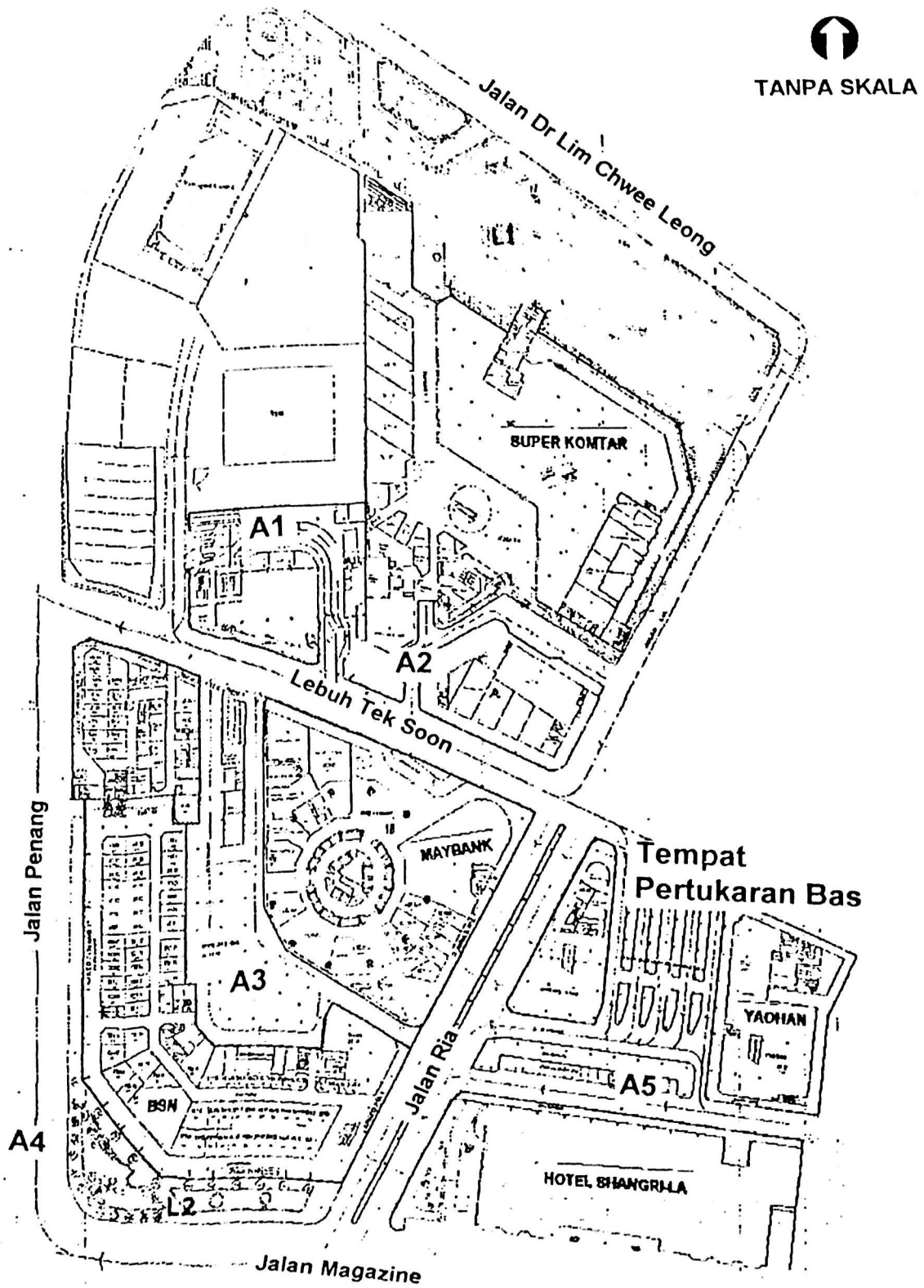
1.7 Rumusan dan Cadangan

Keseluruhan kajian dirumuskan dari segi konsep, kajian teoritikal dan kajian perspektif. Penemuan disimpulkan daripada analisis pemerhatian dan soalselidik, serta merujuk kepada persoalan yang telah dikemukakan. Kemudian, beberapa implikasi dibentangkan. Pertamanya, implikasi kepada metodologi dikemukakan sebagai batasan atau halangan kepada kajian. Keduanya, implikasi kepada konsep dan teori dirumuskan untuk melihat sama ada wujudnya perbezaan dan/atau persamaan dengan hasil kajian perspektif. Ini membantu dalam mempertikaikan keperluan persekitaran yang sensitif kepada wanita tempatan. Ketiga, implikasi kepada kajian perspektif iaitu kajian kes KOMTAR dilihat dari segi rekabentuk fizikal dan keadaan sosial. Berdasarkan itu, cadangan perancangan dikemukakan untuk mempertimbangkan aspek keselamatan peribadi dalam bentuk garis panduan dan polisi, yang boleh diterapkan dalam rekabentuk bandar, perancangan gunatanah dan pengangkutan.

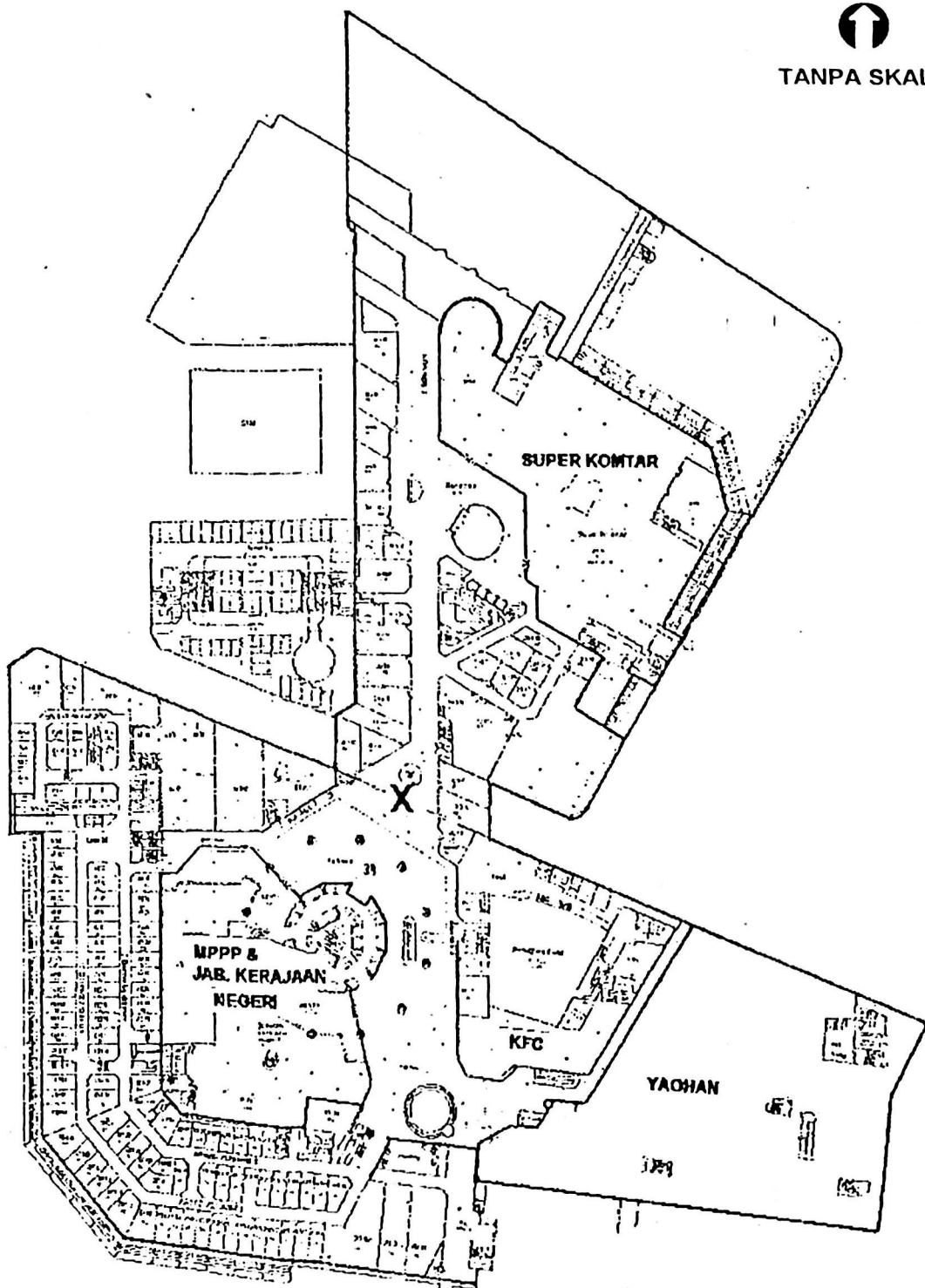
Akhir sekali, cadangan dikemukakan untuk membantu dalam penyelidikan-penyelidikan seterusnya atau untuk dilanjutkan.

Pelan 1.1 : Pelan Lokasi KOMTAR

Pelan 1.2 : Pelan Paras Lantai 1, KOMTAR

Pelan 1.3 : Pelan Paras Lantai 3, KOMTAR

bab 2

KAJIAN PERSEKITARAN- KELAKUAN

2. *Kajian Persekitaran-Kelakuan*

2.1 Pengenalan

Bab ini merupakan permulaan kepada kajian konseptual dan teoritikal, iaitu langkah pertama dalam metodologi kajian. Ia khususnya membincangkan tentang persekitaran yang boleh mempengaruhi kelakuan manusia dan sebaliknya melalui konsep umum persepsi. Perkaitan ini saling dipengaruhi oleh satu bentuk tekanan, kebimbangan terhadap jenayah yang menjadi tumpuan penyelidikan ini yang akan dibincangkan dalam bab seterusnya.

Interaksi manusia dengan persekitaran menghasilkan corak reruang yang berhubungkait dengan penggunaan ruang. Ruang dihubungkan bersama dalam satu turutan (*sequence*) yang berkesinambungan untuk memberi pengalaman visual yang akan mempengaruhi pemahaman dan penggunaan ruang.¹ Menurut Knox (1982) (dalam Walmsley & Lewis, 1993, 29), ruang bukan sahaja membenarkan proses sosial, ekonomi dan politik berlaku, tetapi juga sebagai penentu kualiti hidup disebabkan oleh variasinya dalam aksesibiliti fizikal.

"... It is of importance in its own right in contributing both to the pattern of urban development and to the nature of relationship between different social groups within the city... ..also emerges as a significant determinant of the quality of life in different parts of the city because of variations in physical accessibility to opportunities and amenities."

Tumpuan diberikan kepada pendekatan kelakuan yang melihat kepada konsep persepsi yang dikatakan mempengaruhi keputusan dan kelakuan manusia. Kelakuan di dalam persekitaran dicetuskan oleh keperluan manusia dan keperluan wanita, yang dibincangkan dengan khusus. Maklum balas negatif dalam keputusan pula menghasilkan tekanan pada keperluan yang ingin dipenuhi. Dua lagi pendekatan dibincangkan dengan ringkas iaitu pendekatan kebudayaan dan pendekatan kognitif.

¹ Untuk keterangan yang lebih terperinci, rujuk Parsons, David J., "The Context for Architecture", dalam Snyder, James C. & Catanese, Anthony J. (ed), *Introduction to Architecture*, New York, McGraw Hill, 1979, ms. 139-145

2.2 Skop Kajian Persekitaran-Kelakuan

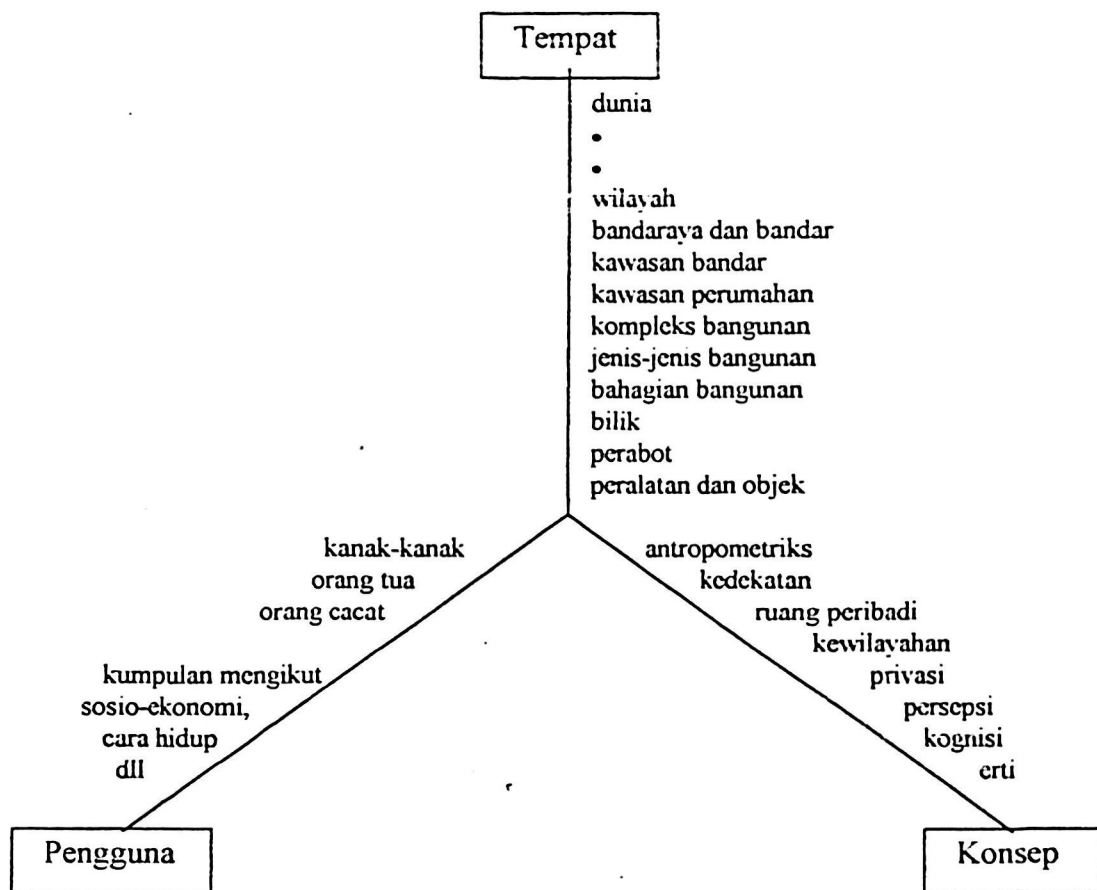
Istilah kajian persekitaran-kelakuan mempunyai beberapa kesamaan dengan kajian manusia-persekitaran, ekologi sosial, faktor manusia, senibina kelakuan dan kadang-kadang, pemrograman. Aspek penyelidikan biasanya dipanggil psikologi persekitaran (*environmental psychology*) sementara aspek gunaan pula dipanggil keperluan pengguna atau faktor kelakuan dan sosial.

Model untuk skop maklumat persekitaran-kelakuan memberi asas pemahaman terhadap kajian ini dari segi konsep, kumpulan pengguna dan tempat dalam skala tertentu. (Altman, 1975 dalam Moore, 1979, 50)

- Konsep kelakuan adalah aspek yang berbeza dalam kelakuan manusia berhubung dengan persekitaran fizikal seharian. Konsep yang tersenarai adalah saling berkaitan dalam pertimbangan rekabentuk mengikut kumpulan pengguna tertentu.
- Kumpulan pengguna yang berbeza mempunyai keperluan dan corak penggunaan tersendiri, serta dipengaruhi oleh kualiti persekitaran. Kebanyakan tumpuan khas diberikan kepada kanak-kanak, golongan cacat, golongan tua, kumpulan minoriti dan wanita, terutamanya dalam pembangunan mampan.
- Tempat meliputi semua skala ruang, dari skala bilik sehingga ke skala wilayah dan dunia yang memerlukan pertimbangan faktor kelakuan, sosial dan budaya.

(rujuk Rajah 2.1)

Kajian persekitaran-kelakuan yang mempunyai pelbagai disiplin, telah mewujudkan banyak data dan penyelidikan sosial yang relevan kepada perancangan dan rekabentuk bandar. Menurut Sommer (1969), peranan data dalam proses rekabentuk adalah sepatutnya untuk menilai rekabentuk dan bukannya terlibat dalam rekabentuk yang sebenarnya. Beberapa pendekatan kajian rekabentuk dalam aspek manusia yang menggunakan jenis data yang berbeza, telah dikenalpasti. Shirvani (1985) telah merumuskan 3 pendekatan yang paling kerap digunakan, iaitu kebudayaan (Rapoport, 1977, 1982; Porter, 1980), kognitif (Proshansky, 1974; Kaplan & Kaplan, 1982) dan kelakuan (Zeisel, 1974; Perin, 1970; Porteous, 1977)

Rajah 2.1 : Skop Maklumat Persekitaran-Kelakuan

Sumber : Snyder & Catanese (1979)

2.2.1 Pendekatan Kajian

2.2.1.1 Pendekatan kebudayaan (*Cultural Approach*)

Pendekatan ini menekankan bahawa manusia memberi erti kepada persekitaran, merekabentuk, mengubahsuaikan dan mengawalinya. Pada asasnya, ia hanya terhad kepada persoalan penyelidikan sains sosial bukan gunaan. Tetapi pendekatan ini merupakan titik permulaan pemahaman peranan dan had rekabentuk dalam hubungannya kepada dimensi manusia.

Mengikut Rapoport (1977), kelakuan dibentuk oleh keadaan sosial dan sistem kebudayaan. Manusia bertindak menurut tanda-tanda persekitaran (*cues*) yang memberitahu mereka tentang jenis tempat, siapa melakukan apa, di mana, bila, bagaimana dan dengan siapa. Oleh itu, tanda-tanda ini perlu komprehensif. Elemen utama adalah strategi perancangan atau rekabentuk yang membenarkan *personalization*, keunikan dan kepelbagaian pada skala tempatan tetapi integratif pada

skala bandar yang lebih besar. Pendekatan ini dikatakan *ego-centered* kerana ia menumpu kepada pengalaman individu dan kumpulan individu tentang persekitaran fizikal dan sosio-ekonomi. Tetapi konsep ini terlalu abstrak dan subjektif untuk digunakan sebagai satu kaedah atau penyelesaian untuk pertimbangan perancangan rekabentuk.

2.2.1.2 Pendekatan kognitif (*Cognitive Approach*)

Pendekatan kognitif atau berasaskan persekitaran melihat bandar sebagai sistem geografi, fizikal, sosial, politik, kebudayaan dan ekonomi. Perkara khusus adalah kajian kelakuan manusia dan pengalaman mereka dalam bandar. Tetapi tumpuan isu utamanya adalah lebih kepada ciri-ciri persekitaran fizikal dan rekabentuknya berbanding ciri-ciri sosial dan budayanya (Proshansky, Ittelson & Rivlin, 1976, 491). Salah satu isu lagi adalah peranan identiti tempat di dalam bandar.

Satu tema utama yang menumpukan perhatian kepada isu-isu tersebut adalah kelakuan mempunyai tujuan fungsi. Milgram (1976) menganggap bahawa ia disebabkan oleh kekurangan tanggungjawab sosial dalam kalangan penduduk bandar dan ciri-ciri yang tidak dikenali di dalam persekitaran yang padat dengan penduduk. Loftland (1976) pula mencadangkan bahawa keadaan yang tidak diketahui di dalam bandar diselesaikan oleh proses fizikal dan kognitif atau penstrukturan reruang dengan prinsip utamanya adalah lokasi. Premis utama dalam pendekatan ini adalah pengalaman bandar adalah unik, termasuk corak interaksi yang kompleks, pendedahan kepada orang yang tidak dikenali dan norma baru. Lynch (1960) telah menumpukan perhatian kepada elemen penstrukturan seperti laluan, nod dan pengalaman yang berturutan serta kepentingan kemudahan membacanya. Struktur bandar dan kesannya ke atas persekitaran kognitif juga telah menarik minat seperti Appleyard (1976) dan Lynch (1960) untuk mempertimbangkan konfigurasi corak jalan, mercu tanda dan aspek tempat yang boleh diingati. (Milgram, 1976; Loftland, 1976; Lynch, 1960; Appleyard, 1976 dalam Shirvani, 1985, 57-60)

Isu yang dipertikaikan dalam pendekatan ini adalah persekitaran yang terlalu rutin, kepentingan simbolik ruang mungkin diabaikan dan andaian keinginan untuk membentuk peta kognitif yang kuat tetapi hubungan kemudahan membaca persekitaran dengan faktor kepuasan diri, keutamaan pilihan dan kemampuan kurang dikaji.

2.2.1.3 Pendekatan kelakuan (*Behavioural Approach*)

Kesulitan utama dalam menggunakan penyelidikan sosial dalam perancangan dan rekabentuk adalah kesukaran menentukan parameter maklumat yang diperlukan untuk menyelesaikan masalah. Satu penyelesaian kepada dilema ini adalah pendekatan antropologikal yang menggunakan konsep litaran kelakuan yang menumpu kepada manusia membuat sesuatu di dalam persekitarannya dan bukan manusia berada di dalamnya (Perin, 1970). Zeisel (1974) mempertikaikan bahawa keperluan tidak boleh ditentukan dengan mendengar kepada keperluan pengguna tetapi mesti juga didefinisikan dari segi erti sosial dalam kelakuan dan persepsi kepada kumpulan pengguna. Ia mengambilkira aspek kebudayaan dan fungsi. Pendekatan ini dikatakan lebih sesuai untuk mengkaji dan merekabentuk persekitaran yang berskala kecil seperti perumahan, kompleks perniagaan dan sebagainya. (Perin, 1970; Zeisel, 1974 dalam Shirvani, 1985, 60)

Kajian ini akan menumpu kepada pendekatan kelakuan yang mempertimbangkan konsep persepsi sebagai proses penting antara persekitaran dan kelakuan.

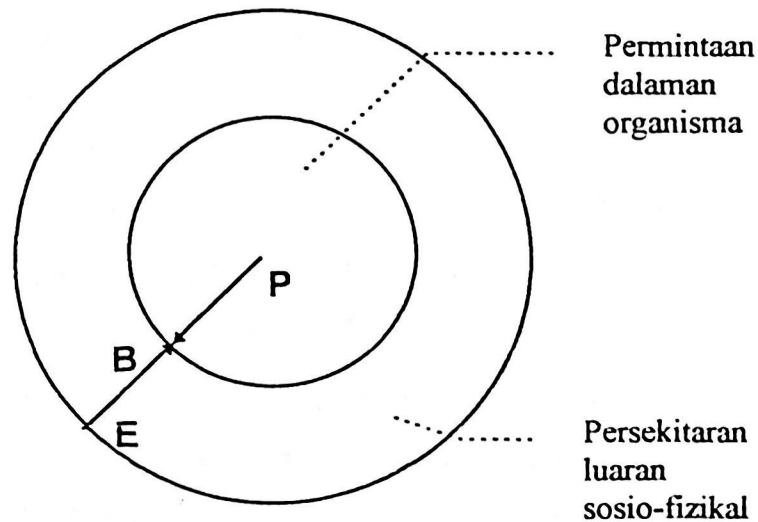
2.3 Kelakuan di dalam Persekitaran

Definisi umum kelakuan adalah *any activity that passes the dead man's test* atau secara lebih khusus, aktiviti otot atau glandular. Kelakuan reruang boleh difahami melalui perasaan seseorang terhadap suatu persekitaran. Ia biasanya berlaku akibat maklum balas daripada satu perangsang yang mungkin dijana sendiri (motivasi atau keperluan) atau dirangsang oleh persekitaran itu sendiri. Menurut Genereux et al (1983) (dalam Walmsley, 1988, 55), perasaan individu pula disebabkan oleh kewujudan erti pada tempat itu, yang dipengaruhi oleh sekurang-kurangnya 3 faktor yang berbeza mengikut masa dan sesama individu :

- a) tahap pengetahuan individu tentang objektif atribut tempat itu;
- b) pertalian emosi pada tempat itu; dan
- c) perasaan individu tentang kelakuan yang berkaitan dengan tempat itu.

Mengikut Lewin (1951) (dalam Moore, 1979, 47), kelakuan merupakan fungsi antara manusia (P) dan persekitaran mereka (E) yang boleh disimpulkan dalam satu bentuk persamaan yang mudah.

$$B = f(P, E)$$

Rajah 2.2 : Perhubungan Persekitaran-Kelakuan

Sumber : Moore (1979)

Aspek manusia (P) merangkumi permintaan dalaman organisma atau keperluan manusia sementara aspek persekitaran (E) adalah persekitaran luaran dari segi sosial dan fizikal.

Tetapi manusia bukan satu objek di dalam persekitaran. Ia mampu mempengaruhi dan mengubah bentuk persekitarannya untuk menyesuaikan dengan keperluan masing-masing, terutamanya jika persekitaran itu adalah satu artifak manusia (seperti bandar). Ketidakupayaan untuk membezakan diri seseorang daripada persekitarannya merupakan satu petunjuk kepada gangguan mental.

Salah satu konsep utama dalam memahami kelakuan reruang adalah kewilayahan yang merujuk kepada satu kumpulan tempat yang membolehkan seseorang wujud di dalamnya, menandanya, memilikinya dan mempertahankannya.² Ia merupakan satu fenomena sosio-budaya yang bertujuan untuk mengawal interaksi sosial dalam

² Ia didefinisikan oleh 5 ciri iaitu mempunyai kawasan reruang, dimiliki atau dikawal oleh individu atau kumpulan, memenuhi keperluan atau motif, ditandai secara konkrit atau simbolik dan dipertahankan sekiranya dicerobohi.

memenuhi keperluan asas manusia untuk sekuriti dan identiti.³ Tetapi kelakuan reruang tidak dihadkan disebabkan keupayaan mobiliti individu di dalam bandar. Kepentingan konsep ini adalah ia menyediakan asas atau titik permulaan kepada rutin harian yang dihasilkan oleh gabungan pilihan dan konstrain. Menurut Chapin (1974) (dalam Walmsley, 1988, 92-94), corak aktiviti manusia ditentukan oleh kecenderungan dan peluang. Kecenderungan bergantung kepada faktor seperti motivasi, peranan dan tanggungjawab sementara peluang bergantung kepada persepsi aksesibiliti kepada kemudahan yang diperlukan. Selain daripada pergerakan dalam ruang, corak aktiviti juga melibatkan penggunaan masa. Maka, individu membuat keputusan tentang tempat yang ingin ditujui dan perkara yang ingin dibuat dalam masa mereka yang selaras dengan keperluan, nilai dan sikap mereka.

Tetapi realitinya, kelakuan mereka dihalang oleh pelbagai faktor yang menyasarkan peluang, membentuk sikap dan keutamaan, mempengaruhi pilihan yang tidak selaras dengan keutamaan dan menghalang pilihan daripada menjadi kenyataan (Desbarat, 1983, 350 dalam Walmsley, 1988, 111). Kesan konstrain yang menghalang kelakuan penduduk bandar adalah menghadkan aktiviti mereka di dalam persekitaran.

2.4 Pengaruh Persekitaran ke atas Kelakuan

Secara umumnya, persekitaran didefinisikan sebagai sebarang keadaan atau pengaruh di luar organisma, kumpulan atau apa-apa sistem yang dikaji. Sebagai satu sistem ekologi, ia mempunyai 7 komponen : (Ittelson, 1960 dalam Porteous, 1977, 182-184)

- a) Perseptual - pengalaman individu
- b) Ekspresif - kesan bentuk, warna, tekstur, bau, bunyi dan erti simbolik ke atas manusia
- c) Nilai estetik
- d) Adaptif - sejauh mana persekitaran menghalang atau menggalakkan aktiviti

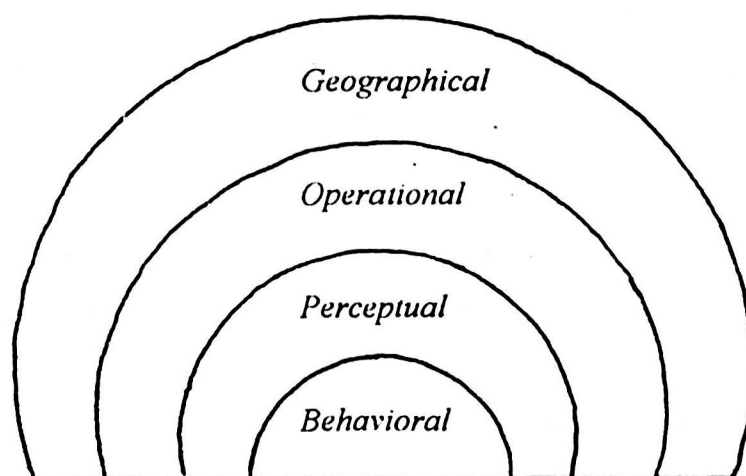
³ Porteous (1977) telah mengorganisasikan model wilayah kepada 3 tahap reruang dengan berasaskan kepada prinsip etologi :

- a) ruang mikro merujuk kepada ruang peribadi individu,
- b) ruang meso merujuk kepada kawasan yang lebih luas, biasanya separa kekal, statik tetapi boleh dipindahkan yang dipertahankan oleh penghuninya (*home base*), dan
- c) ruang makro pula merujuk kepada kawasan yang lebih jauh daripada ruang meso. Ia adalah ruang awam yang tidak dipertahankan yang digunakan oleh individu dalam siri laluan dan nod.

- e) Integratif - jenis kumpulan sosial dalam persekitaran tertentu
- f) Instrumental - alat dan kemudahan yang disediakan di dalam persekitaran
- g) Hubungan antara komponen ekologi yang umum

Dalam kajian persekitaran-kelakuan, Porteous (1977) telah mengklasifikasikan persekitaran kepada persekitaran fenomenal (objek fizikal), persekitaran peribadi (imej terhadap objek fizikal) dan persekitaran kontekstual (budaya dan kepercayaan). Ia penting kerana ia menekankan peranan persepsi sebagai satu komponen yang kritikal dalam proses di mana individu menghasilkan imej realiti yang dipermudahkan.

Sonnenfeld (1972) (dalam Porteous, 1977, 139-141) pula telah mendefinisikan persekitaran ke dalam satu hirarki persekitaran yang ditunjukkan di bawah.

Rajah 2.3 : Hirarki Persekitaran

Sumber : Sonnenfeld (1972) dalam Porteous (1977)

Persekitaran geografikal meliputi seluruh dunia, iaitu luaran kepada individu. Dalam lingkungan ini adalah persekitaran operasional yang terdiri daripada bahagian dunia yang meninggalkan kesan ke atas manusia, sama ada disedari atau tidak. Bahagian yang disedari adalah persekitaran perseptual manakala tahap yang paling dalam adalah persekitaran kelakuan yang merupakan sebahagian persekitaran perseptual yang mengarahkan respon kepadanya.

Definisi yang dikemukakan mempunyai 2 perkara yang umum iaitu pertamanya, kepelbagaian persekitaran (sosial, budaya dan fizikal) dan keduanya, ia membayangkan satu hubungan antara perubahan di dalam persekitaran fizikal dan menyediakan satu perletakan untuk orang dan perubahan psikologikal, sosial dan sebagainya.

Konstrain ke atas individu adalah menghadkan aktiviti individu dalam persekitaran tempatan. Maka, ciri-ciri persekitaran mempunyai impak ke atas kelakuan. Model-model kelakuan yang dicadangkan dalam perkaitan ini (Porteous, 1977, 135-138) adalah seperti berikut :

- a) *Environmental determinism* merupakan satu konsep yang berfungsi sebagai diktator dalam mengarahkan tindakan manusia dalam arah yang ditentukan. (*the world of the determinist was one of inexorable, mechanistic laws*)
- b) *Environmental possibilism* merupakan satu medium yang mana manusia dipersembahkan dengan peluang-peluang yang diketahui atau tidak. Faktor yang penting adalah pilihan dan usaha seseorang itu. (*the world of the possibilist was to a great extent lawless*)
- c) *Environmental probabilism* merupakan pandangan yang memerlukan common sense untuk menerangkan kewujudan perhubungan antara persekitaran dan kelakuan. Ia merangkumi ketidakpastian manusia dalam mod membuat keputusan, motivasi dan pengetahuan. Diandaikan bahawa manusia mempunyai tahap pengetahuan dan kerasionalan tertentu serta sikap gemar memperolehi sesuatu. Dengan menggunakan model ini, ini memungkinkan kajian persekitaran-kelakuan. Konsep probablism mencadangkan bahawa pengaruh persekitaran adalah tidak jelas dan secara tidak langsung.

2.5 Keperluan manusia

Pengalaman terhadap erti yang diberikan kepada sesuatu persekitaran bergantung kepada keperluan mereka. Manusia mempunyai keperluan yang kebanyakannya dicapai oleh perkhidmatan atau kemudahan yang disediakan oleh kerajaan. Bradshaw (1972) (dalam Walmsley, 1988, 57) telah mengenalpasti tidak kurang dari 4 jenis keperluan, tetapi yang terletak dalam lingkungan penyediaan perkhidmatan oleh sektor awam.

Maslow (1954) (dalam Walmsley, 1988, 59-60) pula telah merujuk kepada keperluan manusia secara am, yang didefinisikan olehnya dalam satu hirarki keperluan:

- a) keperluan fisiologikal, contohnya makanan dan perlindungan
- b) keperluan keselamatan dan sekuriti, contohnya perlindungan daripada bahaya dan keperibadian
- c) keperluan *affiliation*, contohnya untuk *belong to a community*
- d) keperluan untuk *esteem*, contohnya keperluan individu untuk diperakui
- e) keperluan untuk *self actualization*, contohnya penunaian potensi
- f) keperluan kognitif dan estetik, contohnya keperluan untuk mempelajari dan menghayati keindahan.

Ia telah diperkembangkan oleh Faulkner (1978) (dalam Walmsley, 1988, 60-61) dalam perbincangan tentang keperluan yang dialami dalam kehidupan. Keperluan keselamatan dan sekuriti yang diberi penerangan olehnya adalah perlindungan daripada kerugian fizikal dan penceroboh, ketiadaan sesak dan gangguan serta perlindungan hartanah. Implikasi hirarki ini adalah keperluan order yang lebih tinggi tidak boleh direalisasikan sebelum keperluan order yang lebih rendah telah dipenuhi.

Deasy (1985) juga menyatakan interaksi manusia adalah kompleks yang berasaskan kepada faktor-faktor motivasi yang terhad. Faktor-faktor motivasi ini tidak mempunyai kepentingan atau keutamaan yang sama pada semua tahap hidup. Dalam masyarakat yang mana makanan dan sekuriti telah terjamin, keperluan kasih sayang dan kewujudan diri menjadi lebih penting. Perubahan keutamaan juga berlaku dengan umur. Orang dewasa yang lebih muda kurang memberi perhatian kepada sekuriti berbanding orang tua, sebaliknya mereka lebih menumpu kepada pencapaian kasih sayang dan pengiktirafan daripada kumpulan umur yang sama.

Dari segi perancangan, Reekie (1972) mengkategorikan keperluan fungsi yang asas kepada fizikal dan praktikal, dan psikologi. Aspek sekuriti peribadi, kebebasan dan keselesaan telah dikategorikan di bawah keperluan psikologi. Beliau menyatakan perancangan, yang biasanya untuk orang ramai, memberi perhatian umum kepada kepentingan individu terkumpul, iaitu lelaki, wanita dan kanak-kanak berbanding kepentingan individu. (Reekie, 1972, 55-56)

Maka, kelakuan yang dicetuskan oleh keutamaan keperluan yang berbeza, adalah disebabkan oleh latarbelakang individu yang berbeza dari segi faktor sosial, ekonomi dan budaya.

2.5.1 Keperluan dan Persekitaran Wanita

Wanita merupakan antara golongan penduduk yang paling besar, terutamanya di Malaysia, nisbah jantina mengikut jumlah lelaki bagi 100 perempuan adalah 102 setiap tahun dari 1987 hingga 1991 berbanding Amerika Syarikat dan United Kingdom yang mempunyai nisbah 95. Sumbangan mereka adalah hampir satu pertiga daripada jumlah penduduk yang bekerja di Malaysia, iaitu taburan wanita Malaysia yang bekerja pada tahun 1990 adalah 2 379.1 ribu orang berbanding taburan lelaki yang bekerja seramai 4 310.7 ribu orang.⁴

Peranan wanita dalam pembangunan semakin memperlihatkan kepentingannya. Salah satu strategi pembangunan sosial dan perumahan dalam Pelan Strategik Pulau Pinang adalah meningkatkan penglibatan golongan wanita. Wanita digalakkan memainkan peranan yang lebih aktif dalam pembangunan negeri dengan antara lainnya, membolehkan mereka memasuki tenaga kerja dan menggalakkan lebih ramai wanita mengambil bahagian dalam aktiviti sosio-sivik.⁵ Tetapi persoalannya, adalah keperluan wanita dalam penggunaan ruang dalam bandar diambilkira

Ruang tidak didefinisikan sebagai ruang lelaki atau wanita, miskin atau kaya tetapi hanya dijelaskan perbezaan ruang awam dan ruang peribadi. Bandar di seluruh dunia adalah hasil pelan dan pembangunan yang ditentukan oleh lelaki. Sebahagian besar keperluan wanita dan pemeliharaan sifat semulajadi atau asas biologi yang mana bergantungnya semua kehidupan telah diabaikan

Mengikut Short (1989), wanita patut diminta nasihat dalam rekabentuk dan tatatur perumahan dan kejuruan. Persoalan asas tentang keutamaan pengguna, aksesibiliti dan keselamatan perlu ditekankan. Keperluan untuk "feminize the city" adalah kerana selama ini hanya persepsi dan kuasa lelaki yang tersemat. Satu-satu bandar perlu membayangkan keperluan dan keutamaan semua penduduknya, bak katanya "*...the real wealth of a city lies in the collective and individual creativity of all its citizens.*"

⁴ Buku Tahunan Perangkaan 1992, Jabatan Perangkaan Malaysia, Julai 1993

⁵ Penang into the 21st Century, Kerajaan Negeri Pulau Pinang, Oktober 1992

Wieringa (1994) pula mencadangkan keperluan pertimbangan perancangan *gender* dengan pendekatan pemberian kuasa (*empowerment*) dalam perancangan pembangunan.⁶

2.6 Kajian Persepsi

Kajian persepsi merupakan salah satu pendekatan kelakuan yang paling awal dalam geografi manusia. Ia dikaji dari segi sikap dan harapan (Saarinen, 1966), risiko dan ketidakpastian (Wolpert, 1964), pembelajaran dan kelakuan (Golledge and Brown, 1967), keputusan dan pilihan (Pred, 1967; Bunnett, 1973), keutamaan tempat (Gould and White, 1969; Downs, 1970) dan proses umum dalam memperoleh maklumat (Golledge and Zannaras, 1973). Kebanyakannya adalah dalam konteks untuk mencuba memahami proses membuat keputusan. (Saarinen, 1966; Wolpert, 1964; Golledge & Brown, 1967; Pred, 1967; Bunnett, 1973; Gould & White, 1969; Downs, 1970; Golledge and Zannaras, 1973 dalam Walmsley & Lewis, 1993, 18)

2.6.1 Definisi

Yi-Fu Tuan (1974) dalam bukunya *Topophilia*, telah mendefinisikan istilah persepsi sebagai respon deria kepada rangsangan luaran dan aktiviti bertujuan yang mana fenomena tertentu ditunjukkan dengan jelas sementara yang lainnya, terhalang.

Definisi yang diberikan oleh Cox (1972) adalah :

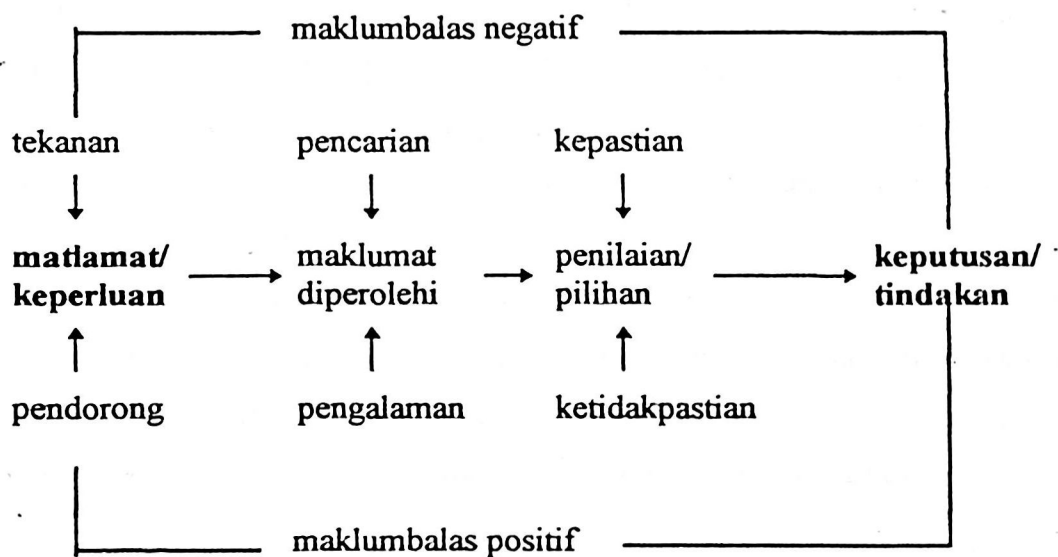
Perceptions are pieces of knowledge which are acquired by the individual as a result of his visual, tactile, verbal and auditory contacts with the environment about him. They are not necessarily accurate by scientific standards; rather they are more or less accurate.

Dalam kata lain, ia melibatkan manipulasi maklumat secara mental dan pembentukan imej realiti yang koheren tetapi kusut. Ia bergantung kepada kewujudan perangsang dan keupayaan organ deria. Ia juga berbeza mengikut pengalaman lampau individu dan sikap daripada nilai, keperluan, kenangan, keadaan dan jangkaan sosial.

⁶ Perancangan gender didefinisikan sebagai pendekatan kepada perancangan pembangunan yang berasaskan kepada pengakuan jelas terhadap ketidaksamarataan perhubungan gender antara lelaki dan wanita dalam masyarakat, yang dijustifikasikan oleh kod simbolik

2.6.2 Pembentukan Imej Realiti dan Proses Membuat Keputusan

Konsep asas ruang dilihat dari segi dimensi arah, jarak dan lokasi relatif. Tetapi individu tidak hanya memikirkan bandar dari segi jarak dan arah, tetapi mereka juga menghasilkan gambaran mental dan perasaan terhadap atribut yang wujud di pelbagai lokasi. Ia bersifat sebahagian, dipermudahkan, unik dan subjektif. Maka dalam realiti, persepsi memberi panduan dalam keputusan manusia dan kelakuan pergerakan mereka.⁷ Individu bergerak melalui dan memenuhi ruang sebagai reaksi kepada imej umum terhadap persekitaran. Kajian-kajian penyelidikan telah menunjukkan bahawa manusia mengatur elemen ruang dan kelakuan kepada satu peta mental. Individu tidak berupaya mengendalikan semua maklumat yang disediakan oleh keadaan persekitaran, iaitu mengumpul dan menilai maklumat yang berkaitan untuk membuat keputusan yang optimum tentang tempat yang ditujui dan perkara yang perlu dibuat. Maka, individu memudahkan masalah pilihan ruang dengan mempertimbangkan sebahagian kecil kemungkinan yang ditawarkan. Proses ini biasanya difikirkan melibatkan pembentukan imej persekitaran dalam minda (Walmsley, 1988, 4-5).

Rajah 2.4 : Model Proses Membuat Keputusan

Sumber : Chapman (1985)

⁷ Dalam memahami corak lokasi, dua jenis persepsi telah dikenalpasti iaitu *designative perceptions* (tanpa penilaian) dan *appraisive perceptions* (dengan penilaian).